

พระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือ
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว:
เครื่องมือกระตุ้นความรักชาติในหมู่ราษฎรชาวสยาม
King Rama VI's *Kap He Ruea* (Royal Ship Lyrics):
the Device for Motivating Siamese Citizens' Patriotism

ดิเรก หงษ์ทอง*

Direk Hongthong

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะเครื่องมือกระตุ้นความรักชาติในหมู่ราษฎรชาวสยาม ผลการศึกษาพบว่าวิธีกระตุ้นความรักชาติในวรรณคดีเรื่องนี้มีอยู่ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการสร้างความภูมิใจในชาติและความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ กวีได้นำเสนอภาพตัวแทนของพระร่วงเจ้าในฐานะอดีตผู้นำของไทยที่มีพระปรีชาญาณยิ่งจนสามารถกู้ชาติได้สำเร็จ เพื่อยืนยันทางอ้อมถึงความชอบธรรมของการมีสถาบันกษัตริย์และบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้นำของชาติซึ่งประชาชนควรดำเนินตามพระราชประสงค์ กวีได้นำเสนอความสง่างามของปราสาทราชวังและความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง เพื่อสื่อถึงพระบุญญาธิการและการอุทิศพระองค์เพื่อพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังนำเสนอความเกรียงไกรและข้อจำกัดของกองทัพเรือสยามเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปคือการนำเสนอภัยคุกคามจากชาติมหาอำนาจตะวันตก ในขั้นตอนสุดท้ายกวีได้เสนอแนวทางป้องกันชาติให้พ้นภัย

* นิสิตหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอย่างสูงที่กรุณาตรวจบทความนี้ด้วยความละเอียดและรอบคอบ. ติดต่อได้ที่: mr_direk@hotmail.com

โดยการเชิญชวนราษฎรให้ร่วมใจบริจาคทรัพย์เพื่อจัดซื้อเรือรบหลวงพระร่วงมาใช้ป้องกันประเทศและกระตุ้นให้ราษฎรสละชีพเพื่อชาติในยามเกิดศึกสงคราม การศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้ทำให้ได้ตระหนักถึงพระอัจฉริยภาพในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสามารถปรับใช้วรรณคดีประเภทกาพย์เห่เรือเพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงการเมืองได้อย่างแยบคาย และที่สำคัญคือทำให้ได้ประจักษ์ถึงพลังของวรรณคดีที่มีส่วนโน้มน้าวใจคนในประเทศจนสามารถร่วมกันยังพันธกิจอันยิ่งใหญ่ระดับชาติได้สำเร็จลุล่วง

คำสำคัญ: กาพย์เห่เรือ; รัชกาลที่ 6; ความรักชาติ

Abstract

This paper aims at examining King Rama VI's *Kap He Ruea* (Royal Ship Lyrics) as the device for motivating Siamese citizens' patriotism. According to the study, the patriotism has been motivated through three steps, respectively. Firstly, it is the reinforcement of national pride and loyalty to Thai monarchical institution. The poet reproduced *Phra Ruang's* representation as an intelligent former Thai leader who could liberate ancient Thai kingdom in order to implicitly insist upon the legitimacy of monarchical institution and the king's role as the nation's leader whose citizens should follow his suggestion. The poet also illustrated royal palaces' elegance and Siam's prosperity so as to convey the king's great virtue and his devotion in developing the country. Moreover, the poet depicted the Royal Navy's greatness and its inferiority in order to lead to another step. Secondly, it is the projection of vivid near future threat posed to Siam by powerful western countries. The threat eventually allowed the poet to propose national solutions by persuading Thai citizens into donation for 'Phra Ruang' royal warship purchase and into life sacrifice in case of war for defending the country. The study of this literary text urges readers to be aware of the literary proficiency of King Rama VI who could artfully

compose his Royal Ship Lyrics for political purpose. It also awakes us to the power of literature which could persuade to some extent Siamese citizens to accomplish their national mission.

Keywords: *Kap He Ruea* (Royal Ship Lyrics); King Rama VI; patriotism

ความนำ

ร.ศ.112 (พ.ศ.2436) เกิดความขัดแย้งระหว่างฝรั่งเศสกับสยาม ฝรั่งเศสได้นำเรือรบเข้ามาปิดอ่าวไทย เหตุการณ์ครั้งนั้นส่งผลให้ในเวลาต่อมาสยามต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและมณฑลบูรพาให้แก่ฝรั่งเศส (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน อานนท์ จิตรประภาส, 2554: 268-290) เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติใน พ.ศ.2453 ในปีเดียวกันนี้ พระองค์มีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการเสริมสร้างกำลังทางเรือขึ้นใหม่ โดยกำหนดระยะเวลาดำเนินการ 15 ปีและใช้งบประมาณทั้งสิ้น 160 ล้านบาท โครงการนี้มีจุดมุ่งหมายคือเพื่อป้องกันมิให้ข้าศึกเข้ามารุกรานน่านน้ำไทยและเพื่อมิให้ประวัติศาสตร์ต้องซ้ำรอยดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นเมื่อ ร.ศ.112 ในการนี้มีเพียงแต่องค์พระประมุขเท่านั้นที่ทรงห่วงหาอาทรโดยของชาติ ราษฎรเองก็ปรารถนาจะร่วมปกป้องแผ่นดินด้วยเช่นกัน ใน พ.ศ.2457 ข้าราชการและประชาชนจำนวนหนึ่งเห็นว่าสยามมีชายฝั่งทะเลยาวกว่า 1,500 ไมล์และมีทางออกทะเลถึง 2 ทางคือฝั่งอ่าวไทยและฝั่งมหาสมุทรอินเดีย แต่ยังขาดเรือรบประสิทธิภาพสูงมาป้องกันภัยตามแนวชายฝั่งทั้งสองด้าน จึงเห็นว่าควรมีการระดมทุนมาจัดซื้อเรือรบเพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาติและเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังเห็นพ้องว่าควรจัดตั้งสมาคมขึ้นเพื่อให้การเรียไรเงินบริจาคเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ต่อมาราษฎรกลุ่มนี้ได้ส่งตัวแทนนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและขอพระราชทานนามสมาคมและนามเรือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามสมาคมว่า “ราชนาวิสมาคมแห่งสยาม” และพระราชทานนามเรือรบว่า “พระร่วง” (สุมาลี ลิ้มประเสริฐ, 2547: 233, 245)

เมื่อศึกษาพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะพบว่าพระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการระดมเงินทุนเข้าราชนาวิสมาคม วิธีการหนึ่งที่ทรงกระทำคือทรงใช้งานพระราชนิพนธ์เป็นเครื่องมือโน้มน้าวใจประชาชนให้ร่วมกันบริจาคทรัพย์ เช่น ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องมหาดมะ เพื่กระตุ้นให้คนในชาติร่วมใจกันบริจาคเงินซื้อเรือรบ ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ พระองค์ยังทรงปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมไว้อย่างชัดเจน โดยทรงแสดงให้เห็นว่า ตัวละครที่ร่วมบริจาคเงินซื้อเรือรบคือผู้ที่รักชาติและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาติ (สุมาลี ลิ้มประเสริฐ, 2547: 231) นอกจากพระราชนิพนธ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นอีกที่ทรงใช้เพื่อเชิญชวนราษฎรให้ร่วมบริจาคเงินซื้อเรือรบ หนึ่งในพระราชนิพนธ์เหล่านั้นคือพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือสำหรับพระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีนักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาไว้แล้วและเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

สุนิสา มั่นระวัง (2529) ศึกษาไว้ในวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตชื่อ *วิเคราะห์กาพย์เห่เรือสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน* ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงรูปแบบของฉันทลักษณ์ รายละเอียดของเนื้อหา การสืบทอดขนบ และการสร้างสรรค์ด้านเนื้อหา ตลอดจนกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้

วาสนา เผ่าพุทธชาติ (2533) ศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ในวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตชื่อ *กาพย์เห่เรือ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์* โดยให้ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือและวิเคราะห์พระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือด้านเนื้อหา ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม และแนวคิดซึ่งประกอบด้วยแนวคิดเรื่องการใช้ภาษาไทยและการปลูกใจให้รักชาติ

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2548) ศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ไว้ในบทความชื่อ “คุณค่าจากกาพย์เห่เรือ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผลการศึกษาพบว่านอกจากพระราชนิพนธ์เรื่องนี้จะสืบทอดขนบด้านฉันทลักษณ์ของกาพย์เห่เรือแล้ว กวียังใช้ “ประดิษฐการ” เพื่อโน้มน้าวใจคนไทย

ให้รักชาติ รักความเป็นไทย และตระหนักในความสำคัญของกองทัพเรือ นอกจากนี้ก็วยังแสดงทัศนะวิจารณ์สังคมอย่างตรงไปตรงมามากด้วย

วิระนุช จารวัฒน์ (2550) วิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่องดังกล่าวในสารนิพนธ์ระดับปริญญาโทว่า *ศึกษาชนบทการสืบทอดและศิลปะการประพันธ์ภาพยนต์ให้เรือ* ในแง่ประวัติศาสตร์ให้เรือ ลักษณะเด่นด้านการส่งสัมผัสและภาพพจน์โวหารที่สืบทอดจากพระนิพนธ์ภาพยนต์ให้เรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2552) ศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ในบทความชื่อ “ภาพยนต์ให้เรือพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ศิลปะการประพันธ์ ‘ให้เรือยุคใหม่’ ผลการศึกษาพบว่าพระองค์ทรงใช้วิธีการต่างๆ เพื่อสร้างพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ให้กลายเป็น “ให้เรือยุคใหม่” วิธีการดังกล่าว ได้แก่ การเพิ่มองค์ประกอบของโคลงนิราศเข้าไปในพระราชนิพนธ์ การร้อยเรียงบทเหตุนานๆ เข้าด้วยกัน การผสมผสานแนวคิดรักชาติเข้ากับแนวคิดความรักของปัจเจกบุคคล การใช้ความเปรียบแนวใหม่ การแทรกรายละเอียดของสังคมร่วมสมัยและการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของพระราชนิพนธ์ภาพยนต์ให้เรือให้ต่างไปจากงานประเภทเดียวกันของบรรพบุรุษ

ในบทความนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาพระราชนิพนธ์ภาพยนต์ให้เรือในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะเครื่องมือกระตุ้นความรักชาติพร้อมกับวิเคราะห์ให้เห็นความสำคัญของกลวิธีการประพันธ์ที่ส่งเสริมการนำเสนอ รวมถึงแสดงให้เห็นความคิดอันลึกซึ้งของกวีในการนำเสนอ โดยมีการรอบความคิดของสตีเฟน กรีน (Stephen Greene) และนิธิ เอียวศรีวงศ์เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

สตีเฟน กรีนซึ่งศึกษา “นโยบายชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” ได้กล่าวถึงการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ที่สัมพันธ์กับงานพระราชนิพนธ์เอาไว้ว่า พระองค์ใช้พระราชดำรัสและพระราชนิพนธ์รูปแบบต่างๆ เป็นเครื่องมือโน้มน้าวใจให้คนไทยเกิดสำนึกและภูมิใจในชาติ ทรงปฏิบัติ

พระราชกรณียกิจเหล่านี้ตลอดรัชสมัยของพระองค์ นอกจากนี้ยังทรงตั้งสมาคมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องสนับสนุนและเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมอีกด้วย (อ้างถึงใน ภารดี มหาขันธ์, 2526: 89-90)

ส่วนนิติ เอียวศรีวงศ์ (2548: 30) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการคือ ประการแรก พระมหากษัตริย์ทรงเป็นแกนกลางของชาตินิยมประชาชนจะดำรงอยู่ได้เพราะความจงรักภักดีและการเคารพเชื่อฟังผู้นำ การเคารพเชื่อฟังพระมหากษัตริย์ถือเป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประการต่อมาชาตินิยมจะเกิดขึ้นเมื่อมีวิกฤต วิกฤตดังกล่าวอาจมีจริงหรือทำให้มีขึ้นมาก็ได้ หากราษฎรเชื่อฟังพระมหากษัตริย์แล้ว พระองค์จะทรงนำพาชาติให้พ้นวิกฤตได้

บทวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่าการกระตุ้นความรักชาติในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอยู่ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความภูมิใจในชาติ 2) การแสดงภัยในอนาคตที่อาจเกิดกับชาติ และ 3) การเสนอแนวทางป้องกันชาติให้พ้นภัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกสรรงานประเภทกาพย์เห่เรือมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระตุ้นความรักชาติในหมู่ราษฎรด้วยความเข้าพระทัยในกรอบของวรรณคดีประเภทนี้และทรงสามารถพลิกแพลงกรอบดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักในงานพระราชนิพนธ์ เป็นที่ทราบกันดีว่าลักษณะเด่นประการหนึ่งของวรรณคดีประเภทกาพย์เห่เรือคือรูปแบบของฉันทลักษณ์ในบทเห่ซึ่งต้องเริ่มต้นด้วยโคลงสี่สุภาพนำจำนวน 1 บทและตามด้วยกาพย์ยานี 11 จำนวน 1 บทที่มีเนื้อหาเหมือนกับโคลงนำ จากนั้นจึงแต่งกาพย์ยานี 11 ตามมาอีกไม่จำกัดจำนวนบท เมื่อจะเริ่มบทเห่บทใหม่ก็ใช้รูปแบบเดียวกันนี้ ส่วนบทเห่บทใหม่สามารถมีได้ไม่จำกัดจำนวนบททางด้านเนื้อหาของกาพย์เห่เรือ กวีมีอิสระในการจัดสรรเนื้อหาตามประพันธ์ แต่

โดยมากแล้วก็มักเลียนแบบเนื้อหาในพระนิพนธ์กาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ซึ่งถือเป็นต้นแบบของการประพันธ์กาพย์เห่เรือมาทุกยุคทุกสมัย รวมถึงเลียนแบบเนื้อหาของบุรพกวีพระองค์อื่นด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือ เมื่อ พ.ศ.2457 พระราชทานพิมพ์ในหนังสือ*สมุทรสาคร*เพื่ออุดหนุนราชนาวิสมาคม (ประชุมกาพย์เห่เรือ, 2503: [8]) พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีเนื้อหาทั้งหมด 12 บท ได้แก่ (1) บทเห่ชมกระบวนเรือ (2) บทเห่ชมพระนคร (3) บทเห่ชมทางไปปากน้ำ (4) บทเห่ชมปลา (5) บทเห่ชมชายทะเล (6) บทเห่ครวญ (7) บทเห่ชมเครื่องว่าง (8) บทเห่ครวญถึงหนังสือ (9) บทเห่เรื่องนางสีดา (10) บทเห่เรื่องพระร่วง (11) บทเห่เรื่องข้อมกระบวนเรือ และ (12) บทเห่ชวนเข้าราชนาวิสมาคม จากบทเหล่านี้มีเพียงบทเห่จำนวน 5 บทที่อาจทรงได้รับอิทธิพลทางความคิดโดยตรงจากบุรพกวีกล่าวคือ พระนิพนธ์บทเห่ชมเรือกระบวนและบทเห่ชมปลาของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรอาจมีอิทธิพลต่อการพระราชนิพนธ์บทเห่ชมเรือกระบวน บทเห่ชมปลา และบทเห่ครวญ พระนิพนธ์บทเห่กาก็ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรอาจมีอิทธิพลต่อการเลือกเรื่องจากวรรณคดีมาพระราชนิพนธ์เป็นบทเห่เรื่องนางสีดา พระราชนิพนธ์บทเห่ชมเครื่องควาหวานในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอาจมีอิทธิพลต่อพระราชนิพนธ์บทเห่ชมเครื่องว่าง ส่วนบทเห่อีกจำนวน 7 บทที่เหลือทรงสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่โดยมีบทเห่จำนวน 3 บท ได้แก่ บทเห่เรื่องพระร่วง บทเห่เรื่องข้อมกระบวนเรือ และบทเห่ชวนเข้าราชนาวิสมาคมที่ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อเชิญชวนราษฎรร่วมบริจาคเงินซื้อเรือรบพระร่วงอย่างตรงไปตรงมา ส่วนบทเห่ที่เหลืออีก 4 บทและบทเห่ 5 บทที่กล่าวถึงไปข้างต้นล้วนมีส่วนกระตุ้นความรักชาติเช่นเดียวกัน ในลำดับต่อไปจะเป็นการนำเสนอบทวิเคราะห์การกระตุ้นความรักชาติในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้ง 3 ขั้นตอน

1. การสร้างความภูมิใจในชาติ

การสร้างความภูมิใจในชาติตามที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือสื่อผ่านการมีอดีตผู้นำของชาติที่มีพระปรีชาสามารถ การมีบ้านเมืองที่งดงาม รุ่งเรือง และการมีกองทัพเรือที่เกรียงไกร

1.1 การมีอดีตผู้นำของชาติที่มีพระปรีชาสามารถ

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือใน พ.ศ.2457 พระองค์ทรงผลิตซ้ำตำนานเรื่องพระร่วงอยู่หลายครั้งในงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ ได้แก่ *บทละครพระร่วงฉบับตำนานเสือป่า* (พ.ศ.2454) และ *บทละครเรื่องพระร่วงฉบับกลอนบทละคร* (พ.ศ.2455) บทละครพระร่วงฉบับแรกกล่าวถึงเรื่องของพระร่วงอย่างละเอียดและสมจริงโดยอ้างเหตุผลและหลักฐานโบราณคดีมาสนับสนุน พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีเพียงแต่นำเสนอภาพของพระร่วงในฐานะวีรบุรุษท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังนำเสนอภาพของพระองค์ในฐานะบรรพบุรุษและวีรบุรุษของชาติ พระราชนิพนธ์เรื่องต่อมาเล่าเรื่องพระร่วงเพื่อสื่อว่าไทยมิใช่ชาติเกิดใหม่ แต่เป็นชาติที่มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันมายาวนานแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัยและชาติไทยยังเป็นชาติที่น่ายกย่อง เพราะมีบรรพบุรุษเช่นพระร่วงซึ่งเป็นผู้นำที่มีสติปัญญาและกล้าหาญจนสามารถกอบกู้ชาติได้สำเร็จ นอกจากนี้บรรพบุรุษของไทยในอดีตซึ่งในที่นี้หมายถึงพระร่วงและชาวละโวล้วนเป็นบุคคลที่รักชาติด้วยกันทั้งสิ้น (อัญชลี ภูะกะ, 2553: 228-235)

เมื่อได้ศึกษาการผลิตซ้ำเรื่องพระร่วงในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือได้พบถึงนัยสำคัญ 2 ประการในด้านที่มาและเนื้อหา ในด้านแรก การผลิตซ้ำเรื่องพระร่วงเน้นย้ำถึงความเป็นชาติของไทยและการดำรงอยู่ของสถาบันกษัตริย์ที่มีมาแต่โบราณ ในด้านต่อมา เป็นการเชิดชูภาวะผู้นำและพระปรีชาสามารถของบรรพกษัตริย์ไทยพร้อมทั้งยกย่องเข้าไ้แผ่นดินของพระองค์ที่ปฏิบัติตามพระบัญชาของพระร่วงจนสามารถจัดปัญหาและกู้ชาติได้สำเร็จ

ในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือยังคงเน้นย้ำภาพของพระร่วงเจ้าในฐานะผู้นำที่มีสติปัญญา การพิจารณาปัญญาของพระองค์อาจแบ่งได้เป็น 2 ระดับ

คือปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม พระร่วงทรงแสดงปัญญาทางโลกอยู่เสมอ โดยการ “คิด” คำๆ นี้ได้รับการเน้นย้ำหลายครั้งในบทเห่เรื่องพระร่วง การคิดครั้งแรกเป็นการประเมินกำลังของฝ่ายไทยและฝ่ายศัตรู ด้วยพระองค์ไม่อาจทรงทนเห็น “ขอมอปริย” มา “กดขี่ชาวสยาม” ได้ แต่เมื่อประเมินกำลังทั้ง 2 ฝ่ายแล้วก็ทรงทราบว่ายามนั้น “อ่อนหย่อนแรงพล” จึงล้มเลิกความคิดนี้ไป เพื่อมิให้ราษฎรของพระองค์ต้องเสียเลือดเนื้อโดยเปล่าประโยชน์ ครั้นต่อมาทรงคิดค้นวิทยาการใหม่ได้เป็นผลสำเร็จดังว่า “พระเจ้าคิดอุบาย และยกย้ายด้วยเล่ห์กล เอาเปรียบทุรชน ด้วยว่องไวใช้ปริษา” เมื่อทรงคิดได้ดังนี้ จึงทรงสามารถสานชะลอมตักน้ำซึ่งยังไม่มีผู้ใดในสมัยนั้นทำได้มาก่อน การคิดค้นดังกล่าวเป็นการช่วยผ่อนทุกข์ของราษฎร และสื่อทางอ้อมถึงความยิ่งใหญ่ของชาวสยามในอดีตว่ามีสติปัญญาเหนือกว่าสติปัญญาของพลเมืองของอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่กว่า ครั้นที่สาม ทรง “แสรัง” คือคิดไต่ตรองดีแล้วและตั้งใจหลบออกจากเมืองไปผนวชที่กรุงสุโขทัย เพื่อมิให้ราษฎรของพระองค์ต้องสูญเสียเลือดเนื้อและทรัพย์สินในการทำสงครามปกป้องพระองค์ ครั้งที่สี่ ทรงคิดกำจัดพญาเดโช เมื่อพญาเดโชมาถามพระองค์ถึงพระร่วง พระองค์ก็คิดจนรู้ได้ว่าผู้ที่มานั้นเป็นขอม จึงทรงวางแผนในบัดดลเพื่อประวิงเวลาจนสามารถไปตามโยมวัดมาจับมัดพญาเดโชได้ ครั้งสุดท้าย ทรง “คิดรณชิตขอม จัญไร กูแคว้นแดนกรุงไทย ให้พันเอี่ยมเงื้อมมือขอม” การคิดครั้งนี้เป็นการคิดวางแผนปลดแอกสยามจากอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่กว่า การใช้พระสติปัญญา “คิด” หลายครั้งดังที่ได้วิเคราะห์มานี้เป็นการแสดงปัญญาในทางโลกของพระร่วง ส่วนการแสดงปัญญาในทางธรรมของพระองค์อาจตีความได้จากพฤติกรรมของตัวละครต่อไปนี้ ฝ่ายพระร่วงซึ่งหนีราชภัยมาผนวชมีสถานะเป็น “พระ” ซึ่งจำวัดอยู่ในพื้นที่ “สถานลานอาราม” ครั้นพญาเดโชมา “พบพระ” เขาก็ไม่ “รู้ความ(จริง)” ว่าพระรูปนั้นคือพระร่วง เพราะพญาเดโชเป็นคนที่มี “โมหันธ์อันมืดมัว ไม่เข้าใจในอุบาย” “เชื่ออิทธิฤทธิ์กำแหง” และ “โง่หนักหนา” กล่าวโดยสรุปคือพญาเดโชเป็นผู้ที่ไร้ปัญญา หลงติดในวิชาและไสยศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เขาจึงไม่อาจมองเห็นตัวตนที่แท้จริงของพระร่วงซึ่งอยู่ในสถานะพระภิกษุได้ พฤติกรรมนี้อาจตีความได้ว่าจิตใจของผู้ที่ไร้ธรรมะและมีมหาย่อมไม่อาจมองทะลุมายาภาพเบื้องหน้าเข้าไป

เห็นถึงความจริงแท้ที่อยู่ภายใน ต่างจากพระร่วงเจ้าซึ่งทรงครองธรรมและทรงมีเมตตาธรรมต่อราษฎร พระองค์ทรงเห็นและรู้ความจริงที่อยู่เบื้องหน้าได้โดยใช้สติปัญญาไตร่ตรอง เมื่อทรงทราบแล้วว่าผู้ที่อยู่เบื้องหน้าคือศัตรู ก็ทรงหาทางกำจัดศัตรูไม่ให้มาทำร้ายพระองค์ได้

จากที่กล่าวไปข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าการผลิตซ้ำเรื่องพระร่วงในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีนัยสำคัญหลายประการ ประการแรก เพื่อสื่อว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสำคัญของชาติที่มีมาแต่โบราณ การดำรงอยู่ของสถาบันนี้ในปัจจุบันถือเป็นเรื่องชอบธรรม ประการต่อมา ชาติไทยจำเป็นต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตเป็นต้นมาคือผู้นำทางโลกและผู้นำทางจิตวิญญาณ พระองค์ทรงสามารถนำพาราษฎรกอบกู้ชาติและปกป้องชาติให้พ้นภัย อีกทั้งยังทรงเป็นแบบอย่างในทางธรรมแก่ราษฎร จึงสมควรที่ราษฎรต้องเชื่อฟังพระองค์ การเชื่อฟังผู้นำมีเพียงแต่เป็นการช่วยชาติให้พ้นภัยเท่านั้น แต่ยังเป็นการช่วยให้ชาติได้มีความยิ่งใหญ่อีกด้วย ดังเช่นในสมัยพระร่วงเจ้าภายหลังที่พระองค์ทรงกอบกู้เอกราชได้แล้ว “ทุกแคว้นแดนนิคม ก็นิยมระยอบยอมทั้งหมดประณตนม นอบพระร่วงปวงพำนัก” การผลิตซ้ำเรื่องนี้ในมุมหนึ่งถือเป็นการกระตุ้นให้ราษฎรมีใจในชาติเพราะชาติไทยเป็นชาติที่มีผู้นำซึ่งมีสติปัญญา และสามารถนำพาชาติให้พ้นภัย

1.2 การมีบ้านเมืองที่งดงามรุ่งเรือง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำเสนอภาพบ้านเมืองอันน่าชื่นชมไว้ในบทเห่ชมพระนครเป็นหลักและทรงแทรกไว้ในบทอื่นๆ บ้าง ได้แก่ บทเห่ชมทางไปปากน้ำ บทเห่ชมชายทะเล และบทเห่ครวญ

ในบทเห่ชมพระนคร พระองค์ทรงเล่าถึงการเคลื่อนกระบวนเรือจากท่าवासกรีไปชมรอบในทะเลหลวง ขณะที่กระบวนเรือเคลื่อนไปตามลำน้ำเจ้าพระยาจนออกสู่ทะเลที่จังหวัดสมุทรปราการ กวีได้มีโอกาสนำ “เหลือบแลชะแฉ่งพิศ” พระที่นั่ง พระราชวัง วัง พระตำหนัก วัด และเส้นทางคมนาคม จึงได้ทรงพรรณนาสถาปัตยกรรมเหล่านี้เอาไว้

สถาปัตยกรรมชั้นสูงที่กวีทรงพรรณนาไว้ในบทเห่ชมพระนคร ได้แก่ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระที่นั่งอัมพรสถาน พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพิมานรัตยา พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระราชวังดุสิต วังปารุสกวัน พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระตำหนักสวนกุหลาบ พระตำหนักพญาไท และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม รวมแล้วมีพระที่นั่ง 9 องค์ พระราชวัง 1 พระราชวัง วัง 1 วัง พระตำหนัก 3 องค์ และวัด 1 วัด กวีได้พรรณนาภาพของสถาปัตยกรรมชั้นสูงเหล่านี้ว่ามีความวิจิตร สง่างาม สูงส่ง ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเกียรติประดับแผ่นดิน ผ่านการสรรคำซึ่งอาจวิเคราะห์ได้เป็นกลุ่มๆ ดังนี้

กลุ่มแรกเป็นการสรรคำเพื่อชมความงามของสถาปัตยกรรมชั้นสูง โดยภาพรวมดังตัวอย่าง เช่น “เพลินพิศ” “งามเนตรวิเศษชม” “ลั่นกตา” “สุดเพลินตา” “พินิจพิศเพลินตา” “ตระการตรูดูเลิศดี” “ตรูตราชม” และ “สง่าล้ำ” คำชุดนี้นำเสนอภาพของสถาปัตยกรรมชั้นสูงว่ามีความงามสง่างามอย่างวิเศษและตระการตา เป็นสุนทรียภาพที่เสพด้วยจักขุผัสสะแล้วกระทบใจยิ่ง อาจชมด้วยความเพลินใจ มีรู้หน่าย

กลุ่มต่อมาเป็นการสรรคำเพื่อชมความงามของสถาปัตยกรรมเฉพาะส่วนที่โดดเด่นดังตัวอย่าง เช่น “สร้างปรางค์ปราสาท” “ยงยอดสอสลอน ยอนยั่วฟ้านานิยม” ซึ่งเป็นการชมความงามของปรางค์ปราสาทในแง่ของจำนวน มิติด้านความลึกและความสูง กลุ่มคำเหล่านี้นำเสนอภาพของยอดปรางค์หลายยอดที่เหลื่อมซ้อนกันและสูงขึ้นไปราวจะถึงฟ้า ภาพเหล่านี้นำเสนอชั้นซมหนักในสายตาก็ นอกจากนั้นกวียังชื่นชมความงามของปรางค์ปราสาทที่พิเศษยิ่งขึ้นไปดังตัวอย่าง เช่น “สร้างปรางค์ปราสาท ประกอบมาศมณีศรี ระเบียบจระพี สีสว่างกลางอัมพร” เป็นการให้ภาพของยอดปรางค์หลายยอดที่สูงเด่นแลสลอน แต่ละยอดล้วนประดับด้วย “มาศ” และ “มณี” เมื่อยามแสงอาทิตย์ฉายส่องต้องปรางค์ จะปรากฏแสงสว่างสะท้อนจากยอดปรางค์เหล่านี้ท่ามกลางพื้นหลังเป็นท้องฟ้าซึ่งช่วยเสริมให้ภาพปรางค์เด่นงามขึ้นมานับเป็นภาพที่งดงามและน่าประทับใจที่สุด

ส่วนภาพความสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ของสถาปัตยกรรมเหล่านี้สื่อผ่านความเปรียบดั่งว่า “ชมเขตต์นครเค้า เงื่อนแผ่นดินเมืองราม” “ชมวังดั่งวิมาน ถิ่นสถานมัจฉวัน” “อัมพรสถานสม เป็นสถานพิมานอินทร์” และ “สถานวิมานเมฆ เอกอาสน์โอฬ่าวกุสินทร์” ความเปรียบเหล่านี้เปรียบชมพระนครกับเมืองโยธยาของพระรามและเปรียบชมพระที่นั่งกับวิมานไพชยนต์ของพระอินทร์ ตามเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (2549: 5-11) กล่าวว่าพระอิศวรดำริให้สร้างเมืองโยธยาซึ่งมีความงามและเพียบพร้อม เมืองนี้ได้รับการทำนายว่าจะยิ่งใหญ่ในสามโลก และเป็นเมืองของพระรามซึ่งเป็นองค์นารายณ์อวตารมาปราบยุคเข็ญ ส่วนของการเปรียบชมพระที่นั่งกับวิมานไพชยนต์ของพระอินทร์สื่อนัยถึงความงดงามของสถาปัตยกรรมที่ควรคู่กับผู้มีบุญญาธิการ เพราะวิมานไพชยนต์เป็นที่กล่าวขานว่าเป็นสุทธาลอันวิจิตรซึ่งประดับด้วยสัตตพิริตตะและผู้ที่มากำเนิดเป็นพระอินทร์ได้ต้องส่งสมบุญบารมีมาอเนกอนันต์

การชมความงามของสถาปัตยกรรมชั้นสูงเหล่านี้มีส่วนสร้างความภูมิใจในหมู่ราษฎรให้ได้ทราบว่าเขาติของตานั้นมีสถาปัตยกรรมอันประณีตงดงามและสูงส่ง เหมาะแก่การประดับเกียรติแผ่นดิน นอกจากนี้ในบทเห่บทอื่น ๆ ยังแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองผ่านการพรรณนาสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ความงามของพุทธศาสนสถานถือเป็นเครื่องยืนยันถึงความรุ่งเรืองของบ้านเมืองได้ดีประการหนึ่ง บทเห่ชมทางไปปากน้ำกล่าวถึง “สมุทเจดีย์” ซึ่งอยู่กลางน้ำ ปุชนียสถานแห่งนี้มีความงดงาม “เอี่ยมโอ” ซึ่งสื่อว่าคนในสังคมยังยึดมั่นในพระศาสนา จึงแสดงศรัทธาด้วยการทำนุบำรุงพุทธศาสนสถานจนกระทั่งงดงามดังที่พรรณนาไว้

ความเนืองแน่นของบ้านเรือนราษฎรอาจเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยยืนยันถึงความรุ่งเรืองของบ้านเมือง ในบทเห่ชมทางไปปากน้ำ กวีพรรณนาภาพบ้านเรือนของสามัญชนที่อยู่เรือนแพว่า “เรือนแพแลสระพริ้ง” ซึ่งให้ภาพเรือนแพจำนวนมากเรียงรายตามริมน้ำ นอกจากนี้ในบทเห่ครวญกวียังได้บรรยายลักษณะ

บ้านเรือนของผู้คนที่อาศัยอยู่บนบกว่า “ตึกแถวเป็นแนวข้าง ถนนทางนครงาม” ตึกแถวเป็นเรือนที่ต้องอาศัยเงินจำนวนมากมาสร้าง ผู้ที่ครอบครองตึกแถวมักเป็นพ่อค้าหบดี การกล่าวถึงตึกแถวเป็นแนวตามข้างทางอาจสื่อภาพการเคลื่อนไหวของธุรกิจการค้าในบ้านเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นดัชนีชี้วัดความรุ่งเรืองของบ้านเมืองได้ประการหนึ่ง ความรุ่งเรืองของบ้านเมืองมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเขตพระนครเท่านั้น หากแต่ขยายออกไปยังเมืองอื่นๆ ยกตัวอย่าง การพรรณนาเมืองสมุทรปราการซึ่งเป็นเมืองออกทะเลตั้งว่า “นาวามายังหยุด ยังสมุทรปราการ ดูเมืองรุ่งเรืองร้าน ตลาดของที่ต้องใจ”

เส้นทางสัญจรทางบกและทางน้ำถือเป็นเครื่องชี้วัดความรุ่งเรืองของบ้านเมืองได้อีกประการหนึ่ง ในบทเห่ชมพระนครกล่าวชมถนนหนทางตอนท้ายบทว่า “ถนนสถลมารค อีกคลองหลากล้นแลงาม” ในบทเห่ครวญได้กล่าวถึงถนนหลวงว่า “อีกตามถนนหลวง ไฟฟ้าดวงรุ่งเรืองแรง สว่างกระจ่างแจ้งแสงสว่างราวกลางวัน” การจัดทางสัญจรให้ “ล้นแลงาม” และการนำไฟฟ้ามาประทับถนนหลวงมิเพียงแต่เพื่อความสว่างไสวในการสัญจรมายังคำนึงและเพื่อแสดงทัศนียภาพอันงดงามเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงศักยภาพของบ้านเมืองในการจัดการและรังสรรค์สิ่งเหล่านี้ด้วย

นอกจากนี้ เทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยยังสื่อถึงความรุ่งเรืองของบ้านเมืองได้เช่นกันดังที่บทเห่ชมทางไปปากน้ำกล่าวไว้ด้วยน้ำเสียงชื่นชมว่า “เห็นเสาวิทยุเด่น เป็นของเลิศประเสริฐครัน ถนัดอัศจรรย์ พุดกันไต่ไม่มีสาย”

นอกจากอาคารบ้านเรือนและวัตถุจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญของบ้านเมืองแล้ว วิถีชีวิตของผู้คนก็เป็นอีกด้านหนึ่งที่ยืนยันถึงเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี บทเห่ครวญบันทึกการแต่งองค์ทรงเครื่องด้วยเสื้อผ้าสีสน่สดใสและการใช้ชีวิตยามว่างอย่างเป็นสุขของผู้คนในชาติเอาไว้ว่า “ยามเย็นเคยเห็นคน ชื่นรยยนตร์ ขบבודกกัน นารีที่ค้มสัน ต่างขันแข่งแต่งยวนชาย ผ้าม่วงสีช่วงโชติ เหลืองแดง ไรจน์สีหลากหลาย เสื้อแพรแลดอกลาย ผ้าแพรหม่ล้วนสมสรวย”

โดยสรุปแล้ว กวีสร้างความภาคภูมิใจในชาติด้วยการชื่นชมบ้านเมืองไว้ 2 ส่วน ส่วนแรกเน้นชื่นชมสถาปัตยกรรมชั้นสูงซึ่งมีความวิจิตร สง่างาม สูงส่ง ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเกียรติยศระดับแผ่นดินไว้ประกาศเกียรติให้ชาวโลกได้ชื่นชม ระดับต่อมาเป็นการชมบ้านเมืองในส่วนต่างๆ ทั้งพุทธศาสนสถาน สภาพบ้านเรือนของราษฎร เมืองการค้า เส้นทางสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ และการใช้ชีวิตยามว่างของผู้คนในสังคม การพรรณนาความสิ่งต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไปนี้สื่อให้เห็นว่าองค์พระประมุขของชาติได้เอาพระราชหฤทัยดูแลเป็นอย่างดี บ้านเมืองจึงงดงาม รุ่งเรืองและเป็นสุข

1.3 การมีกองทัพเรือที่เกรียงไกร

การนำเสนอภาพการเคลื่อนกระบวนเรือและการซ้อมรบในทะเลหลวงมีนัยสำคัญ 2 ประการ ประการแรกเพื่อแสดงความเกรียงไกรของกองทัพเรือสยาม ประการต่อมาเพื่อสื่อว่าแม้อกองทัพเรือสยามจะเกรียงไกร แต่หากไม่มียุทธโศภนที่ทันสมัยเทียบเท่าชาติมหาอำนาจแล้ว สยามก็อาจเพลี่ยงพล้ำแก่ศัตรูได้ง่าย โดยประเด็นหลังจะขอยกไปกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป

ความเกรียงไกรของกองทัพเรือสยามได้รับการนำเสนอผ่านขนาดและแสนยานุภาพของเรือรบ รวมถึงเสียงของการเคลื่อนทัพและการซ้อมรบ

ในบทเห่ชมกระบวนเรือกล่าวว่าเรือมหาจักรีเป็นเรือต้นที่มีเพียงแต่มีความสง่างาม “ราวอาภรณ์เพื่อประดับทัพเรือไทย” เท่านั้น แต่ยังเป็นเรือที่ “ใหญ่กว่านาวาสรรพ” ในกองทัพเรือไทยอีกด้วย เรือลำนี้ยังมีแสนยานุภาพอันน่าเกรงขามดังที่กวีได้กล่าวชมผ่านการบรรยายชนิดของอาวุธและการพรรณนาศักยภาพเชิงรบว่า “ปืนไฟใหญ่ประเภท สี่นิ้วเศษสุดแขงขัน สามารถอาจเหียนหันผันหน้าสู่ศัตรูแรง อีกศรหกลอนด์หนัก ก็พร้อมพรักศักดิ์กำแหง เตรียมอยู่สู้ศึกแขงแย้งย้อยุดสุดกำลัง” นอกจากนี้กวียังได้กล่าวถึงแสนยานุภาพของเรือตามอีกจำนวนมากซึ่งประกอบไปด้วยเรือพาลีรังทวีป เรือมกุฎราชกุมาร เรือสุครีพครองเมือง เรือสุริยมณฑล เรือเสือทะยานชล เรือเสือคำณสินธุ์ และเรือตอร์ปิโด เรือเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความห้าวหาญและเก่งกล้า ความกล้าหาญของกองเรือได้รับ

การพรรณนาไว้มากที่สุดตั้งว่า “ยืนยฺหฺยง” “กำแหงยฺหฺ” “มุงชิงไซย” “ยืนยฺหฺ ไกร” “หาญต่อปรอเกณท์” “สือกสูริปุรณ” “พิฆาฏพลริปุสยอน” “กัณกล้าในสาคร” “บ่ย่อหย่อนยฺหฺนา” “พิฆาฏภินอริผลา” “กล้าประยฺหฺจนสุดแรง” ตักยภาพด้าน รองลงมาคือความว่องไวในการรบตั้งว่า “จูโจมและโถมถา” “วังโรรีมีเท้าแขง” “ว่องไวไสยอนแยง ยักย้ายลอดตอดเอาไชย”

เสียงของการเคลื่อนกองเรือกับเสียงขณะซ้อมรบถือเป็นเครื่อง แสดงความเกรียงไกรของกองทัพเรือได้เป็นอย่างดี เพราะยิ่งเสียงซ้อมรบก้องไป ไกลเพียงใด เกียรติแห่งราชนาวิสยามก็ขจรไกลไปเพียงนั้น ดังอ้างถึงในบทเห่ชม กระบวนเรือว่า “เสียงอริกทั่วท้อง ถิ่นด้าวอ่าวสยาม... เกียรติก้องท้องสาคร” และ ดังได้กล่าวไว้ในบทเห่เรื่องซ้อมกระบวนเรือว่า “โครมโครมเสียงครืนครึก เมื่อยาม ดึกครืนครานดัง ปืนดังปึงป้องปัง ดังสนั่นลั่นสาคร”

การบรรยายขนาดและแสนยานุภาพของเรือรวบรวมถึงเสียงของการ เคลื่อนกองเรือและการซ้อมรบซึ่งสื่อถึงความเกรียงไกรของกองทัพเรือสยาม อาจมีส่วนกระตุ้นราษฎรในชาติให้เกิดความภูมิใจในชาติบ้านเมืองได้ระดับหนึ่ง แต่ความภูมิใจนี้มีอายุจะยานสู่ระดับสูงสุด เพราะกวีแสดงให้เห็นว่าภัยทางทะเล คือเรื่องในอนาคตที่น่าหวาดหวั่นใจสำหรับสยาม

2. การแสดงภัยที่อาจจะเกิดกับชาติในอนาคต

สถานการณ์ของโลกในขณะนั้นอยู่ในยุคล่าอาณานิคม ดินแดนเพื่อน บ้านของสยามตกเป็นของต่างชาติเสียสิ้น อังกฤษยึดครองพม่า ฝรั่งเศสยึดครอง อินโดจีน สยามจึงเปรียบเสมือนตกอยู่ระหว่างเขี้ยวเล็บของชาติมหาอำนาจคือ ฝรั่งเศสและอังกฤษที่ต่างจ้องจะยึดเอาไปเป็นของตนหรือแบ่งกันคนละส่วน ดังที่ Walter F. Vella (อ้างถึงใน วาสนา เผ่าพุทธชาติ, 2533: 48) ซึ่งทำวิจัยประวัติศาสตร์ ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 โดยสืบค้นเอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศได้กล่าวอ้าง ความเห็นของชาวต่างชาติที่มีต่อสถานการณ์บ้านเมืองของไทยในขณะนั้นว่า

...the Russian minister to Siam claimed, in a private letter to his foreign minister, that the British in the 1910s had said “quite openly that the fate of Siam was predestined, that sooner or later this country would be either a British colony or it would be divided between England and France.

ความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างประเทศเกิดขึ้นมาก่อนและสืบเนื่องต่อมาแม้ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติ พระองค์ทรงเข้าใจสภาพการณ์นี้เป็นอย่างดี จึงทรงเกิดความอัดอั้นพระราชหฤทัยด้วยทรงเกรงว่าข้าศึกจะเข้ามายึดครองประเทศ บทแห่งหมทางไปปากน้ำสี่อย่างเด่นชัดว่าพระองค์ทรงวิตกกังวลตั้งว่า “ผ่านหน้าวัดอรุณ เคยทำบุญบูชา ขอบุญการุणพาให้ข้าสมอารมณ์หวัง ขออย่าให้ข้าศึก ผู้ฟลิกกากกำลัง สามารถอาจกินพิง พระปรารค์ศรีธานีไทย” ภาพยับทแรกเป็นการขอพรตามขนบนิราศเพื่อให้ภักดีสมหวังกับนางอีกครั้งหนึ่ง ภาพยับทนี้แสดงการขอพรในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนภาพยับทถัดมาเป็นการขอพรเพื่อส่วนรวม โดยขอให้ชาติปลอดภัยจากข้าศึกผู้ “ฟลิกกากกำลัง” นอกจากนั้นบทแห่งชวนข้าราชการวิสมาคมยังใช้กลวิธีที่เรียกว่ามูลบทสี่ให้ผู้เสพจินตนาการได้ว่าศัตรูผู้ “ฟลิกกากกำลัง” นั้นมีอยู่จริง เพียงแต่ยังมาไม่ถึงสยามเท่านั้นดังว่า “จะทั้งนั่งเฉยอยู่เหมือนประตูเปิดไว้ว่า ศัตรูจโถมมา ฤจะสู้ศัตรูไหว ... ศัตรูเข้าสู้ได้ จะเอาไฟเที่ยวจุดเผา”

ศัตรูของสยามเป็นฝ่ายที่น่ากลัวเพราะครอบครองยุโรปกรณีอันทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูง บทแห่งเรื่องซ่อมกระบวนเรือได้แสดงถึงข้อจำกัดของสยามพร้อมกับแสดงแสนยานุภาพที่เหนือกว่าของศัตรูเอาไว้อย่างเด่นชัดตั้งว่า

เรือตอร์ปิโดไว	เล็ดลอดไปไม่สยอน
วิ่งจี้ไปรอน	ราษฎรเรือปืนเสียงครืนคราน
เรือปืนต่างจอดซุ่ม	เห็นตะคุ่มในท้องธาร
รอไว้พอได้การ	จึงดันต่อตอร์ปิโด

เรือดอร์ปีโดวิ่ง	รวดเร็วจริงวิ่งอะไร
เรือปืนปืนโตโต	ยิงปืนใหญ่มีใครทัน
อาศัยความมีตม	จึงประจัญได้แข่งขัน
สว่างในกลางวัน	ฤาจะกล้าเข้าราว
เรือเล็กเหมือนเด็กน้อย	ได้แต่คอยดูท่วงที
ต้องรอพอเหมาะดี	ผู้ใหญ่เผลอเหมือนจึงทำ
จะเข้าไปตรงตรง	คงต้องปืนครึ้นกระหน้า
ให้ดีมีหลายลำ	จำต้องมีพี่เลี้ยงไป
นาวีผีเท้ารวด	จึงจะกวาดไปทันได้
บัดนี้นาวีไทย	หาลำไหนไม่พอการ
แต่ดูการซ้อมศึก	ยังต้องนี้กร้อนรำคาญ
ชาวไทยถึงใจหาญ	ไม่มีเรือเหลือสู้เขา

(ประชุมกาพย์เห่เรือ, 2504: 62-63)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีเริ่มต้นนำเสนอแสนยานุภาพของเรือดอร์ปีโดว่ามีความแคล่วคล่องว่องไวสามารถหลบกระสุนปืนใหญ่ได้ แต่ความเก่งกาจนี้ยังมีข้อจำกัดเพราะทำได้ดีเฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้น หากเป็นเวลากลางวัน เรือดอร์ปีโดก็ไม่ต่างไปจาก “เด็กน้อย” ที่คอยโจมตี “ผู้ใหญ่” ที่เผลอ การเปรียบเรือดอร์ปีโดกับเด็กถือเป็นความเปรียบที่มีประสิทธิภาพสูง เป็นการสื่อให้ทราบว่าการทัพเรือไทยยังอ่อนด้อยนักเมื่อเปรียบเทียบกับต่างชาติ พร้อมกันนี้ยังชวนให้คิดว่ากองเรือไทยต้องพัฒนาอีกมากเพื่อจะได้เติบโตไปเป็น “ผู้ใหญ่” ที่เข้มแข็ง ความเปรียบนี้เป็นการส่งสัญญาณทางอ้อมไปถึงราษฎรให้ร่วมใจกันบริจาคทรัพย์เพื่อสนับสนุนกองเรือไทยให้ได้เติบโตไปเป็น “ผู้ใหญ่” ที่แข็งแกร่งลำดับต่อมา กวีเน้นย้ำความจำเป็นเรื่องเรือรบในตอนท้ายของบทเห็นว่าการรบในปัจจุบันมีอาจอาศัยเพียงทหารที่มีใจกล้าหาญเท่านั้น เพราะผู้ที่ชนะศึกได้จำเป็นต้องมียุทธโศปกรณ์อันทันสมัย หากได้ทหารกล้ามาจับอาวุธทรงประสิทธิภาพก็ย่อมดีกว่ามีทหารกล้าที่ไร้อาวุธหรือถืออาวุธด้อยประสิทธิภาพ

สถานการณ์ของกองทัพเรือสยามในขณะนี้ก็เป็นเหมือนทหารกล้าประเภทหลังซึ่งจะป้องกันชาติได้ยาก หากปล่อยให้สภาพการณ์เป็นไปเช่นนี้ สยามอาจเพลี่ยงพล้ำแก่ศัตรูได้ การนำเสนอข้อบกพร่องเช่นนี้ยังกระตุ้นราษฎรให้มองเห็นภัยอันมหึมาที่กำลังจะมาเยือนในอนาคต

ยิ่งไปกว่านั้น กวีมิได้นำเสนอเฉพาะภัยที่จะเกิดโดยตรงกับชาติเท่านั้น แต่ยังใช้วิธีการทางจิตวิทยาจำลองภัยใกล้ตัวที่อาจเกิดกับราษฎรแต่ละครอบครัวโดยตรง โดยกล่าวในตอนท้ายของบทให้ชวนเข้าราชนาวีสมาคมว่าแต่ละคนจะต้องเดือดร้อนและสูญเสียอะไรบ้างหากศัตรูเข้าสู่ชาติได้ตั้งว่า “ศัตรูเข้าสู่” ได้จะเอาไฟเที่ยวจุดเผา เรือขนานลาญเป็นถ้ำ ทรัพย์สมบัติพลัดกระจาย ลูกเมียจะเสียหายหมด ทูรยศเย็นฉิบหาย เรายุ่นดูน่าอาย ตายดีกว่าอย่าเสียศรี” วิธีการนี้อาจกระตุ้นความรักชาติทั้งในหมู่คนที่เห็นแก่ส่วนรวมและคนที่นึกถึงแต่ตนเองให้ได้ตระหนักมากยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีมีวิธีจำลองภัยที่กำลังจะมาถึงในอนาคตได้เป็นอย่างดี โดยทรงชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชาติและปัจเจกบุคคล วิธีการนี้ย่อมมาจากกระตุ้นความรักชาติตามแนวของอุดมการณ์ชาตินิยมส่งผลให้ราษฎรหวงแหนชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว และชาติบ้านเมือง ไม่ต้องการให้ความสุข ความมั่งคั่ง และความรุ่งเรืองมลายไปจากแผ่นดินเพราะน้ำมือศัตรูและร่วมกันหาแนวทางป้องกันชาติให้พ้นภัย

3. การเสนอแนวทางป้องกันชาติให้พ้นภัย

ในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือ กวีได้เสนอแนวทางป้องกันชาติแก่ประชาชนอยู่ 2 แนวทางคือ การร่วมใจบริจาคเงินเพื่อจัดซื้อเรือรบและการสละชีพเพื่อชาติ

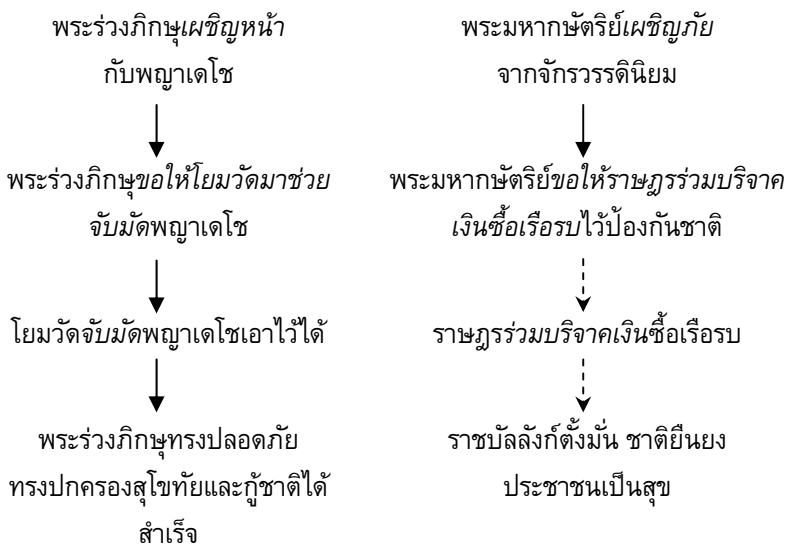
3.1 การร่วมใจบริจาคเงินเพื่อจัดซื้อเรือรบ

ในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือมีบทเห่ 3 บทที่แสดงการชักชวนและโน้มน้าวใจราษฎรอย่างตรงไปตรงมาให้ร่วมใจกันบริจาคเงินเพื่อจัดซื้อเรือรบ

มาเป็นยุทธปัจจัยป้องกันชาติ บทเห่ทั้ง 3 บทดังกล่าว ได้แก่ บทเห่เรื่องพระร่วง บทเห่เรื่องซ่อมกระบวนเรือ และบทเห่ชวนข้าราชการนาวิสามคม

บทเห่เรื่องพระร่วงได้นำเสนอวีรกรรมกู้ชาติด้วยพระปรีชาญาณของพระร่วง ในตอนท้ายของบทเห่ กวีเสนอว่าจะตั้งชื่อเรือรบใหม่ว่า “พระร่วง” ตามชื่อของวีรกษัตริย์ในตำนาน เพราะเชื่อว่าความเกรียงไกรของพระองค์จะบันดาลให้เรือรบที่ชื่อป้องกันนี้อาจป้องกันศัตรูได้ เหมือนดังที่พระองค์ทรงเคยเอาชนะข้าศึกที่ยิ่งใหญ่เช่นขอมมาได้ การตั้งชื่อเรือรบเช่นนี้เป็นการดึงเอาความเชื่อในสังคมไทยเรื่อง “พุทธมหิทธิวิสุทธิศักดิ์” ของพระร่วงมาผลิตซ้ำ ทำให้เรือรบใหม่กลายเป็นความหวังของคนในชาติในยามที่ผู้คนรู้สึกหวาดหวั่นใจกลัวภัยที่กำลังจะมาถึง และในการณ์นี้ก็ยังได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีบทบาทสำคัญในการปกป้องชาติด้วยการแสดงพลังสามัคคีร่วมใจบริจาคเงิน

การเลือกตำนานเรื่องพระร่วงมาใช้นับเป็นพระอัจฉริยภาพอันสูงส่งของกวี เพราะตำนานเรื่องนี้ล่องไปกับเหตุการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้น ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นเด่นชัดต่อไปนี้

โครงสร้างของตำนานเรื่องพระร่วงที่ล่องกับเหตุการณ์จริงในบ้านเมืองแสดงถึงการหวังผลในเชิงจิตวิทยา การเล่าตำนานเรื่องพระร่วงโดยเน้นย้ำให้เห็นว่าเมื่อเกิดวิกฤต ราษฎรต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำของชาติ ชาติจึงจะพ้นภัย ได้รับเอกราชและยิ่งใหญ่ในกาลต่อมา เพื่อให้ราษฎรสยามในปัจจุบันรู้ว่าตนเองควรจะทำอะไรต่อไปเพื่อช่วยปกป้องชาติให้พ้นภัยและยิ่งใหญ่ในอนาคต

ส่วนบทเห่เรื่องซ่อมกระบวนเรือเป็นบทที่แสดงทั้งแสนยานุภาพและข้อจำกัดของเรือดอร์บีโต ในตอนท้ายของบทเห่ก็ได้แสดงความเดือดร้อนรำคาญใจที่ชาติไม่มีเรือรบไว้เพียงพอต่อสู้กับศัตรู จึงตั้งคำถามกับคนไทยว่า “คนไทยอย่างไรท่าน ไม่รำคาญหรือไทยเรา ไฉนทำใจเบา จะไม่ช่วยกันด้วยฤา” คำถามนี้เป็นการกระตุ้นให้ราษฎรเกิดสำนึกและตระหนักในบทบาทหน้าที่พลเมืองไทยและร่วมใจกันบริจาคทรัพย์เพื่อจัดซื้อเรือรบ กรณีนี้นับเป็นการเชิญชวนประชาชนเป็นครั้งที่ 2 ต่อจากครั้งแรกที่กล่าวไปในบทเห่เรื่องพระร่วง

ทางด้านบทเห่ชวนเข้าราชนาวิสมาคมเป็นบทที่เชิญชวนประชาชนให้ชักชวนพวกพ้องมาเข้าราชนาวิสมาคมเพื่อบริจาคเงินซื้อเรือรบไว้ “ปกรักรักกันกันสยาม” ในบทเห่นี้ก็ได้เร่งเร้าราษฎรให้รู้สึกร้อนใจรีบเร่งบริจาคเงินสังเกตได้จากการใช้คำดังต่อไปนี้ “เร่งเพาะความนิยม อย่าช้า” “อย่าชักช้าจะล่าไป” “ชวนกันพลันพร้อมใจ” “อย่าเหม่อเผลอเผลอเพลิน...ทำเหินเหินนานไป จะลำบากยากใจเรา” และ “ตื่นเถิด” ภาพยนตร์บทสุดท้ายในพระราชนิพนธ์ซึ่งกล่าวไว้ว่า “ตื่นเถิดเราเกิดมา เป็นไทยอย่าให้เสียที่ ช่วยหาหนาวามิ กำลังชนไว้กันเมือง” เป็นบทสำคัญที่กระตุ้นความรักชาติได้เป็นอย่างดี ทำให้ราษฎรตระหนักว่าในฐานะที่ตนเป็นคน “ไทย” เหมือนกัน ตนไม่ควรจะ “หลับ” คือเพิกเฉยอยู่ต่อไป แต่ควรจะ “ตื่น” รับรู้ถึงปัญหาของชาติและมองเห็นแนวทางป้องกันชาติตามที่กวีแนะนำโดยการร่วมใจบริจาคทรัพย์อุดหนุนราชนาวิสมาคม เพื่อให้ชาติได้มียุทธปัจจัยปกป้องประเทศอันจะทำให้คนในชาติยังคงเป็น “ไท” ต่อไป การย้ำความคิดเรื่องการขอรับบริจาคเงินเพื่อซื้อเรือรบมาป้องกันชาติในบทเห่ชวนเข้าราชนาวิสมาคมซึ่งเป็นบทสุดท้ายถือเป็นการย้ำความจำเป็นอย่างแท้จริงที่สยามต้องมีเรือรบ

3.2 การสละชีพเพื่อชาติ

นอกจากการร่วมใจบริจาคเงินเพื่อจัดซื้อเรือรบจะเป็นแนวทางที่ช่วยปกป้องชาติ การสละชีพเพื่อชาติยามเกิดศึกสงครามก็ถือเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันชาติด้วยเช่นกัน บทเห่ที่นำเสนอแนวคิดนี้ปรากฏในบทเห่ชมชายทะเลและบทเห่เรื่องนางสีดา

บทเห่ชมชายทะเลกล่าวถึงกระบวนเรือรบเคลื่อนผ่านสถานที่หลายแห่ง กวีได้นำชื่อสถานที่เหล่านั้นมาคร่ำครวญตามขนบนิราศ อาทิ เมื่อเดินทางถึงเมืองชล กวีก็เกิดอาการเศร้าโศกชลนัยน์ไหลหลังลงมา เป็นต้น การคร่ำครวญเนื่องจากการพลัดพรากจากคนรัก โดยเชื่อมโยงสิ่งที่กวีพบเห็นกับนางผู้เป็นที่รักถือเป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคลและอาจไม่ยิ่งใหญ่นักเมื่อเทียบกับปัญหาของส่วนรวมดังที่กาพย์ยานี 4 บทสุดท้ายกล่าวไว้ว่า

แม้มีศึกสงคราม	ถึงสยามในวินา
จำพรากจากทราวม้วย	ไปต่อสู้อยู่ศรุต
เกิดมาเป็นชาวไทย	ต้องทำใจเป็นทหาร
รักเจ้าเยาวมลาย	ก็จำหกรกริบไป
จะยอมให้ไฟรี	เหยียบย่ำแผ่นดินไทย
เช่นนั้นสิจัญไร	ไม่รักชาติศาสนา
เพราะรักประจักษ์จริง	จึงต้องทิ้งเจ้าแก้วตา
จงรักภักดีมา	อาสาต้านราษฎร

(ประชุมกาพย์เห่เรือ, 2504: 51)

บทประพันธ์นี้กระตุ้นความรักชาติอย่างเด่นชัด กวีแสดงพระหัตถ์ในในฐานะคนไทยคนหนึ่งที่จะยอมสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม การอาสาไปเป็นทหารในยามศึกคือหนทางที่จะพิทักษ์ชาติ ศาสนา และแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ความคิดเช่นนี้สอดคล้องกับอุดมการณ์ชาตินิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังที่ภารตี มหพันธ์ (2526: 89) กล่าวไว้ว่า

...อุดมการณ์] หรือสำนักใหม่ที่พระองค์ทรงตัดสินพระทัยสร้างไว้ในจิตใจของคนไทยก็คือลัทธิชาตินิยม สารสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็คือ ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

ส่วนบทเห่เรื่องนางสีดาล่าเรื่องนางสีดาถูกทศกัณฐ์ลักพาไปกรุงลงกาและพระรามได้ยกพลไปปราบเพื่อชิงนางกลับคืนมา ในตอนท้ายบทเห่นี้กวีกล่าวไว้ว่า

เกิดศึกพิลึกเดช	ก็เพราะเหตุด้วยสีดา
ชิงรักชักชวนพา	ให้พระยุพธสุดเรงรถ
ยุพธแย้งแย้งสีดา	ยังอุสาห์ยอมเสียชนม์
แย่งดินถิ่นถกกล	ฤาจะห้วงหวงชีวิต

(ประชุมภาพยี่เห่เรือ, 2504: 59)

แม้เรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องที่อาจตีความได้หลายระดับ แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะบทเห่เรื่องนางสีดาจากกล่าวได้ว่ากวีน่าจะนำเสนอสารของเรื่องในระดับตึกชิงนางเพื่อสื่อ “สาร” ที่ยิ่งใหญ่กว่าในกาพย์ยานีบทสุดท้าย กล่าวคือความในบาทแรกของกาพย์ยานีบทสุดท้ายกล่าวถึงพระรามซึ่งยอมเสี่ยงชีวิตออกรบเพื่อชิงนางสีดากลับคืนมา ส่วนบาทต่อมากล่าวว่าหากเกิดศึกแย่งแผ่นดิน ก็ไม่ควรจะห้วงและหวงชีวิต ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าในกาพย์บาทสุดท้ายนี้กวีอาจมีพระราชประสงค์แสดงพระองค์เป็นแบบอย่างแก่ผู้อ่าน โดยยินดีสละชีพของตนเพื่อปกป้องชาติในยามที่เกิดสงครามแย่งแผ่นดินสยาม การสื่อสารเช่นนี้นับเป็นการกระตุ้นราษฎรให้ร่วมใจทำหน้าที่ปกป้องชาติ หากราษฎรพร้อมใจกันสละชีวิตเพื่อชาติ วัตรกรรมนี้นับว่ายิ่งใหญ่กว่าตัวละครในมหากาพย์ เพราะถือว่าเป็นการเสียสละเพื่อส่วนรวมโดยแท้จริง

สรุป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราชหฤทัยทรงพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือนี้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นความรักชาติในหมู่ราษฎรสยาม พระองค์ทรงสร้างความภูมิใจในชาติโดยการนำเสนอพระอัจฉริยภาพของพระองค์ซึ่งเป็นผู้นำไทยในอดีตที่สามารถกู้ชาติได้สำเร็จ เพื่อให้ราษฎรเชื่อมั่นและปฏิบัติตามข้อแนะนำของพระองค์ ทรงแสดงให้เห็นความมั่งคั่งและความรุ่งเรืองของบ้านเมือง เพื่อให้ราษฎรรู้สึกภูมิใจและหวงแหนชาติ และทรงแสดงให้เห็นความเกรียงไกรและข้อจำกัดของกองทัพเรือไทยไปพร้อม ๆ กัน เพื่อสื่อถึงภัยที่อาจจะเกิดขึ้นกับชาติในอนาคต ภัยคือปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกหวงแหนชาติและไม่ต้องการสูญเสียชาติ ภัยคือโอกาสที่ผู้นำจะได้แสดงพระปรีชาสามารถและประชาชนจะได้แสดงความจงรักภักดีและความสามัคคีเพื่อนำชาติให้พ้นภัย เมื่อมีแนวโน้มว่าจะมีภัยต่อชาติเกิดขึ้นในอนาคต ผู้นำของชาติได้ทรงเสนอแนวทางป้องกันชาติเอาไว้ 2 แนวทางคือการร่วมใจบริจาคเงินซื้อเรือรบและการสละชีพเพื่อชาติ พระราชนิพนธ์นี้เน้นว่ามีส่วนช่วยให้การบริจาคเงินซื้อเรือรบสัมฤทธิ์ผล ดังที่ชวลิต ศรีนาวา (2528: 38-39) กล่าวว่าเมื่อรวมพระราชทรัพย์พระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 80,000 บาทกับเงินประชาชนทั่วประเทศร่วมกันบริจาค่นับตั้งแต่ พ.ศ.2457-2463 มีจำนวนทั้งสิ้น 3,514,605.01 บาท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายพลเรือโทกรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์เป็นข้าหลวงพิเศษพร้อมนายทหารเรือในคณะอีก 5 นายเดินทางไปเลือกซื้อเรือรบที่เหมาะสมกับกองทัพเรือไทย ในที่สุดคณะก็ลงมติจัดซื้อเรือพิฆาตดอร์ปีโดขนาด 1,046 ตันของประเทศอังกฤษที่เพิ่งใช้งานไปเพียง 4 ปีซึ่งนับว่ายังใหม่และทันสมัยมาก ทางคณะจ่ายเงินค่าซื้อเรือเป็นจำนวนเงิน 200,000 ปอนด์และเหลือเงินอีกจำนวนหนึ่งซึ่งได้นำไปใช้จ่ายในการอุดหนุนกองทัพเรือ เรือรบหลวงพระร่วงลำนี้เดินทางมาถึงประเทศสยามเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2463 ได้ขึ้นระวางรับราชการมาเกือบ 40 ปีก่อนจะปลดระวางใน พ.ศ.2502 จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อาจสรุปได้ว่างานพระราชนิพนธ์กาพย์เห่เรือในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพลังในการกระตุ้นความรักชาติในหมู่ราษฎรจนนำไปสู่การมีส่วนร่วมปกป้องชาติอย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา วิชาญปรกรณ์. 2548. “คุณค่าจากกาพย์เห่เรือ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 2, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม). เข้าถึงได้จาก http://www.human.nu.ac.th/jhnu/file/journal/2011_02_01_10_54_24.02-02-01.pdf [วันที่เข้าถึง 4 เมษายน 2556].
- ชลดา เรื่องรักษลิขิต. 2552. “กาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ศิลปะการประพันธ์ ‘เห่เรือยุคใหม่’”. วารสารนิดาภาษาและการสื่อสาร 14, 15 (ธันวาคม), 39-64.
- ขวลิต ศรีนาวา. 2528. “ข้อเรือบเพื่อชาติ (สมัยรัชกาลที่ 6).” วารสารเสนาสนเทศ 23, 14 (30 เมษายน).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2548. “ชาติ - ประชาธิปไตย.” มติชนสุดสัปดาห์ 25, 1279 (18 กุมภาพันธ์): 30.
- ประชุมกาพย์เห่เรือ. 2503. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ประชุมกาพย์เห่เรือ. 2504. พระนคร: กรมศิลปากร.
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. 2549. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ (เล่ม 1). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ภารดี มหาขันธ์. 2526. “การพัฒนาประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วารสารสังคมศาสตร์ (มศว. บางแสน ชลบุรี) 11-12: 74-109.
- วาสนา เผ่าพุทธชาติ. 2533. กาพย์เห่เรือ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วีระนุช จารวัฒน์. 2550. ศึกษาขนบการสืบทอดและศิลปะการประพันธ์กาพย์เห่เรือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุนิสา มั่นระวัง. 2529. วิเคราะห์กาพย์เห่เรือสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุมาลี ลิ้มประเสริฐ. 2547. “การสร้างเรือบหลวง “พระร่วง” กับบทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง มหาตมะ”. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร 24, 2: 231-261.

- อัญชลี ภูผะกา. 2553. พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานนท์ จิตรประภาส. 2554. ปิยมหาราชจอมเกษัตริย์. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.